

PRO MNE NENÍ „LÁSKA K VLASTI“ PRÁZDNOU FRÁZÍ...

Zdeněk Pousta (Praha)

Love for the Homeland Is Not an Empty Phrase for Me

Abstract: Having passed his secondary-school graduation exam, the young patriot Jaroslav Císař left Brno to study mathematics and astronomy in New York. He reacted to the fire of war in 1914 by his active engagement in anti-Austrian resistance, whose aim was the restoration of the independence of the Czech nation. After the arrival of T. G. Masaryk in the United States, he became his personal secretary in the spring of 1918. Following the establishment of the Czechoslovak Republic, he worked at the Czechoslovak embassy in London, from 1927 in the newspaper Lidové noviny in Brno. After the occupation, he left for emigration, where he was involved in the tasks of the Ministry of Foreign Affairs. After the change in the political situation in 1948, he was released from the Ministry of Foreign Affairs and was fortunate enough to be employed as an astronomer at the University of St Andrews in Scotland. From the 1970s, he struggled with normalisation authorities over his return to the homeland. That was successfully accomplished in 1980.

Keywords: Masaryk, Tomáš Garrigue (1850–1937) – Císař, Jaroslav (1894–1983) – foreign resistance (1914–1918; 1939–1945) – anti-Austrian resistance (1914–1918) – ‘normalisation’ in Czechoslovakia after the ‘entry of the allied armies’

Slovy nadpisu tohoto příspěvku doplnil Jaroslav Císař kolonky obsáhlého tištěného dotazníku – „Žádost o povolení k návratu do ČSSR“ z 20. března 1980, aby podpořil svou žádost. V závěru psal dále: „Přesto, že jsem prožil skoro tři pětiny svého dlouhého života v cizině a přes všechny úspěchy, kterých jsem dosáhl, nepřestal jsem nikdy hledět k rodné zemi jako ke svému jedinému domovu; mimo něj jsem žil v provizoriu, které bylo snesitelné, dokud jsem domov mohl každoročně navštěvovat a pokud jej se mnou sdílela žena. Od její smrti se toto provizorium stává rok od roku nesnesitelnějším; odtud mé stálé pokusy o návrat. Mimo to už ani fyzicky nestačím na úkoly, jež na člověka odkázaného na sebe sama, klade i pouhé vedení domácnosti; to mi už dnes neponechává času na práci, kterou bych ještě chtěl vykonat, a na záliby, bez nichž život pozbývá smyslu. Doma s pomocí příbuzných a přátel si budu moci život zařídit lépe.“

Kdo z dnešní mladé generace chápe „lásku k vlasti“ jinak než jako knižní pojem z minulého století? Vazba na domov předků byla v minulosti silná i za mořem. Vždyť již krátce po vypuknutí světové války v roce 1914 dávali čeští krajané v Americe ušetřené centy a dolary „na výlohy ku pomoci Čechům“. Často i s dovětkem dárce: „Jsem starý, ale přece bych se rád dočkal toho, že národ zvítězí. Jest jediné moje přání.“¹ Přání byla natolik silná, že záhy bylo možno z New Yorku poslat prof. Masarykovi do Ženevy prvních 5000 dolarů. Lásku k vlasti prokazovali později stovky Čechů, kteří tajně přecházeli hranice protektorátu, aby na válečných frontách druhé světové války byli připraveni pro osvobození vlasti obětovat i život.

Kdo byl ten muž, jenž se tak bezprostředně otevřel československým úřadům a ve finální fázi zápasu o návrat neskrýval upřímný cit? Překážky stavěné proti jeho konečnému návratu domů mu byly nepochopitelné. Vždyť hodlal prožít zbytek života mezi svými v republice, které před více než šedesáti lety v Americe pomáhal k jejímu zrodu.

Jaroslav Císař se narodil 19. února 1894 v Jemnici na Moravě. Rodina se v roce 1900 přestěhovala do národně uvědomělého a sociálně vyspělého Králova Pole, pozdější významné části moravské metropole. Po absolvování místní měšťanské školy docházel do Brna na C. k. českou obchodní akademii. Tu 5. července 1912 absolvoval s vyznamenáním a jeho cesta za vzděláním vedla do Ameriky, kde se chtěl věnovat studiu matematiky a astronomie. Po vypuknutí Velké války v roce 1914 se mladý vlastenec, student The College of the City of New York, okamžitě zapojil do hnutí za získání národní samostatnosti. Byl jedním z iniciátorů velké veřejné schůze 14. srpna 1914 v newyorském Národním domě, na níž vznikl Výbor pro osvobození českého národa. Stal se jeho aktivním členem, aktivně pracoval i v pozdějším Českém národním sdružení, jehož byl jednatelem a organizátorem pro východní státy USA. Významně pomáhal s organizací hnutí za získání české samostatnosti, včetně utváření československých jednotek na kanadském území. Když Spojené státy vypověděly 6. dubna 1917 Německu válku, přihlásil se v květnu jako dobrovolník do americké armády. Po vyhlášení války Spojených států Rakousko-Uhersku dne 7. prosince 1918 se z vojáka americké armády stal rázem občan kategorie „nepřátelských cizinců“. Dlouho v civilu nezůstal. Prostřednictvím vojenské kanceláře Československé národní rady v New

¹ BENEŠ, Vojta. *Československá Amerika v odboji I. Od června 1914 do srpna 1915*. Praha: Pokrok, 1931, s. 133.

Yorku se přihlásil do Československé armády ve Francii a byl zařazen do 23. pluku. Až nyní si vedení České národní rady uvědomilo důležitost mladého legionáře pro práci československého osvobozovacího hnutí v Americe a z armády jej vyreklamovalo. Od jara 1918 pracoval ve funkci tajemníka kanceláře Československé národní rady a současně byl pověřen vedením její tiskové a propagační části. V červnu 1918 se stal osobním tajemníkem předsedy Československé národní rady Tomáše Garrigua Masaryka, který v květnu 1918 přijel do Ameriky již jako vrchní velitel armády čítající několik desítek tisíc mužů. Císařova spolupráce s budoucím prezidentem, jak ji ostatně Masaryk vyžadoval, gradovala jeho aktivní účastí při závěrečné přípravě *Prohlášení nezávislosti československého národa* jeho prozatímní vládou z 18. října 1918.

V listopadu 1918 se s prezidentem Masarykem vrátil do vlasti. Tajemnickou funkci na Pražském hradě zaměnil v dubnu 1920 za posláni tiskového ataše na československém vyslanectví v Londýně. V Praze ještě před odjezdem do nového působiště uzavřel sňatek s Antonínou Jiránkovou; v roce 1923 po úspěšně složených rigorózních zkouškách a obhájení disertační práce *Prostor a čas. Studie o noetických základech fyziky* byl na Univerzitě Karlově 6. října promován na doktora přírodních věd. Působení na legaci přerušil v roce 1927, aby se mohl ujmout hospodářského vedení koncernu Lidových novin v Brně. Jeho brněnská činnost byla pestrá. V té době mistrně přeložil knihy Lewise Carrolla *Alenčina dobrodružství v říši divů* a *Za zrcadlem*. U příležitosti 15. výročí zrodu československého státu vydal v říjnu 1933 v bibliofilské úpravě a nákladu 1490 neprodejných výtisků *Prohlášení nezávislosti československého národa* z 18. října 1918. Původní dokument v angličtině rovněž přeložil. Iniciovál vznik populárně vědeckého časopisu *Věda a život*, jehož byl nejen autorským přispěvatelem, ale také spoluredaktorem. Po okupaci odešel do emigrace v Británii, kde vedl Studijní ústav ministerstva zahraničních věcí a vykonal na řadě míst v Anglii, Skotsku, Walesu a Irsku stovky přednášek věnovaných rodné zemi, prezidentu Masarykovi a vítěznému zápasu Spojenců. V únoru 1945 byl prezidentem Benešem jmenován velvyslaneckým radou s titulem mimořádného vyslance a od dubna jako chargé d'affaires řídil úřad za nemocného velvyslance Maxe Lobkowicze. V závěrečných fázích války čekalo Císaře mnoho práce včetně konečné likvidace čs. úřadů a repatriace více než 5600 osob. Po únoru 1948 byl z ministerstva zahraničních věcí propuštěn. Po velkém úsilí a s řádnou dávkou štěstí se mu podařil legální odchod na nejstarší skotskou University of St Andrews, kde se až do ukončení aktivní činnosti věnoval vědecké a pedagogické práci univerzitního astronoma.

Je třeba ještě poznamenat, že Jaroslav Císař jako výraz uznání za blízkou spolupráci dostal od prezidenta Masaryka darem první verzi *Prohlášení nezávislosti československého národa* a rukopis *Nové Evropy*. Pro oba tyto vzácné dokumenty opatřil útluk před nepřízní domácího pounorového politického systému ve washingtonské The Library of Congress.

Život plný a dynamický chtěl Jaroslav Císař zakončit doma mezi svými. Domů jezdil běžně, dokonce si v letech 1965/66 ve Víru na Českomoravské vysočině postavil chatu, která mu nahrazovala původní domek z dvacátých let. Po ukončení aktivní činnosti přesídlil na Maltu. I s ohledem

na zdravotní stav manželky, kde pro ni mělo být vstřícnější počasí. Leč nově získané právo k maltskému pobytu paní Antonínu Císařovou neuchránilo – zemřela 20. ledna 1968.

Život s dosavadními zvyklostmi se změnil počátkem normalizace. Lidé, kteří po srpnovém vpádu „spřátelených vojsk“ v roce 1968 opustili zemi, byli po roce vyzváni, aby se do republiky vrátili. Pokud se tak nestalo, ministerstvo vnitra je potrestalo ztrátou občanství. V této skupině se ocitl i Jaroslav Císař. Musel velice bojovat o zpětné získání československého občanství, opakovaně zápatit o návrat domů. Velká touha a neumdlévající trpělivost nakonec slavily úspěch a v říjnu 1980 konečně mohl přesídlit do Brna. Oddal se plně životu ve vlasti, měl tolik kulturních a společenských plánů, přitom dvakrát v roce vyjížděl za přáteli a bývalými spolupracovníky do Anglie, Francie i Skotska. Krátká nemoc ukončila v kruhu rodiny pestrou pouť vlastence a světoobčana dne 17. dubna 1983.

Doba je jiná, již si neumíme představit, že bychom, po změně politických poměrů v listopadu 1989, byli nuceni podstoupit stresující proceduru žádosti o návrat domů. Bereme mnoho podobných věcí s naprostou samozřejmostí. Kdo si z nás pamětníků vzpomene na někdejší termíny „Celní prohlášení“, „Žádost o vydání výjezdni doložky“ či „Žádost o povolení k návratu do ČSSR“?

A tak na prahu roku, kdy budeme jubilující paní PhDr. Evě Ryšavé přát všechno nejlepší do dalších let, si přes různé výhrady neuvědomujeme vlídnou dobu, v jaké žijeme. Jako malé připomenutí oněch „dávnych“ způsobů připojuji zaslané pokyny londýnského československého velvyslanectví RNDr. Jaroslavu Císaři, i s výčtem poplatků, k pokynům byly ještě připojeny ukázky podrobných osmnáctibodových dokladů k žádosti. Co bylo platno, že tentýž dotazník vyplňoval již jednou o tři roky dříve? Těch dotazníků musel ještě dr. Císař několikrát nově vyplnit, než mu bylo konečně vyhověno. Je s podivem, že na dokument přiložený na závěr tohoto příspěvku do sborníku k jubileu paní doktorky Ryšavé, odpověděl Císař s klidem, i když s patřičnou ironií a „povinnou úctou“. Cituji alespoň druhou polovinu dopisu z 6. prosince 1977:

„Vážení přátelé, na takovéto úřední kratochvíle je i normální život trochu krátký; a když je člověku 84 let a má co dělat, aby vedle závazků neosobních udržel svůj soukromý život v jakémsi pořádku, nezbyvá mu na ně ani času ani chuti ani energie.

Aby bylo jasno (musím opakovat, to co jsem se opět a opět snažil vysvětlit ve svých předchozích podáních): mně nejde a já nežádám o vystěhování z ČSSR; nepovažuji se a nechci být považován za vystěhovalce a nemohu tedy žádat o povolení vystěhování faktického či dodatečného. To proto, že se chci, pokud to ještě fyzicky bude možno, a jakmile si budu moci za tím účelem uspořádat věci doma i venku, vrátit domů, t. j. přesídlit, přestěhovat se domů. K tomu budu potřebovat jistého času, jehož délka bude záviset převážně na ochotě našich úřadů toto přesídlení mi usnadnit. Pokud je tedy žádost o povolení trvalého pobytu v cizině rovnocena žádosti o dodatečné vystěhování, musím svou žádost pozměnit na žádost o dodatečné povolení dočasného pobytu v cizině na dobu k těmto přípravám potřebnou a o vydání cestovního pasu k návštěvě Republiky s patřičným vízem a výjezdni doložkou.

Z vlastní dlouholeté zkušenosti v naší zahraniční službě po první a zvl. po druhé světové válce (kdy jsem měl na starosti repatriaci stovek našich příslušníků) vím, že dobrá vůle – o níž na Vaší straně nepochybuji – vždycky najde cestu jak zmírnit studenou literu úředních předpisů s palčivou skutečností. Nevím, je-li hledání takové cesty v pravomoci vízového oddělení: pakli není, prosím, aby byla moje žádost postoupena úřadu příslušnému.

Konec konců, já nejsem – i když pozapomenutý – člověk našim úřadům zcela neznámý; a i když se nebudu dovolávat jakýchsi těch ‚zásluh‘, které jsem si v minulosti o Republiku získal (viz můj životopis přiložený k mé předložkové žádosti), mohu se dovolávat svého věku, jenž i ve společnostech s civilizací nižší než jakou se honosíme my, opravňuje jeho nositele k jistým výjimkám a úlevám. Zůstávám, v povinné úctě, *Jaroslav Císař*.²

V koordinaci s Císařem jednal doma i jeho právní zástupce, pracovník pražské advokátní kanceláře. Obcházel patřičná úřední místa, aby se v Praze dozvěděl, že se to zdrželo v Brně, kde na oplátku z průtahů vinili Prahu. Byla to dlouhá hra „kočky s myší“, jež měla charakter beckettovsko-kafkovského čekání.

„Embassy of the Czechoslovak
Socialist Republic
28, Kensington Place Gardens
London W. 8.
Tel. 01 727 3966

Londýn, 13. 10. 1977

Vážený pane,

k Vašemu dotazu sdělujeme, že žádosti o legalizaci pobytu (vystěhování) v zahraničí je možné podávat pouze prostřednictvím československého velvyslanectví – vízového oddělení.

Tuto žádost můžete podat pouze se všemi příslušnými doklady podle přílohy. Poplatek za podání žádosti je £2,50.

Nyní vysvětlení k přiloženému seznamu dokladů, které se k žádosti o povolení dodatečného vystěhování (trvalého pobytu) přikládají:

- žádost vyplňte velmi pečlivě ve všech Váš se týkajících bodech psacím strojem nebo tiskacími písmeny
- životopis musí být velmi podrobný (od narození do současné doby) se zdůvodněním nevyužití amnestie prezidenta republiky v roce 1972 k návratu do ČSSR a vyřízení si vystěhování v ČSSR, a současně i důvody, které zapříčinily nelegální pobyt v zahraničí
- fotografie podle vzoru ve Vašem starém cestovním pase a přesně podle popisu v příloze
- cestovní pas musí být vrácen, jinak žádost nemůže být přijata
- osvědčení o čs. státním občanství jako i domovský list je nutno přiložit k žádosti, nebo tyto doklady předloží Váš zplnomocněnec přímo příslušné Krajské správě pasů a víz podle posledního Vašeho trvalého bydliště v ČSSR – o tomto je třeba provést prohlášení, ověřené vízovým oddělením – poplatek za ověření je £6,–

- úřední potvrzení zaměstnavatele, případně místopřísežné prohlášení o příjmu, jestliže jste soukromým podnikatelem ověřené příslušným County Council
- potvrzení County Council, neb správy domu, ve kterém trvale bydlíte, o Vaší trvalé adrese
- potvrzení Home Office v Londýně (Croydon) o povolení pobytu na území Velké Británie, případně naturalizační listina (fotokopii) o tom, že jste byl naturalizován – rovněž přineste originál této listiny k ověření fotokopie – poplatek je £2,50
- týká se majetku v ČSSR a Vaše čs. občanství – bude projednáno na velvyslanectví, poplatek £6,–
- v případě, že nemáte žádnou vyživovací povinnost, je třeba o tom napsat prohlášení, které musí být ověřeno velvyslanectvím, poplatek je £6,–
- týká se finančních půjček v ČSSR – podpis musí být ověřen velvyslanectvím – poplatek je £6,–, sepisuje se na velvyslanectví
- k obstarávání dalších dokladů v ČSSR – je nutné sepsat zplnomocnění osoby v ČSSR, která Vám obstará a předá přímo na příslušnou Krajskou správu pasů a víz podle posledního Vašeho trvalého bydliště v ČSSR všechny další doklady, které se obstarávají v ČSSR – poplatek je £6,–
- uvedená potvrzení Správy pro věci majetkové a devizové, Státních spořitelén a místního národního výboru finanční správy – obstará Váš zplnomocněnec v ČSSR a předá přímo příslušné Krajské správě pasů a víz podle posledního Vašeho trvalého bydliště v ČSSR, rovněž tak předá výpis z rejstříku trestů
- rodný list (v případě, že dáte fotokopii, musí se tato ověřit podle originálu, který si přinesete s sebou) – poplatek je £2,50
- rodné listy dětí, narozených po 1. 1. 1969 (tyto děti nabyly čs. občanství po tom rodiči, který je čs. občanem) – pokud možno duplikáty, musí být ověřeny nejdříve Foreign Office, Petty France, London a dále superlegalizovány našim velvyslanectvím – poplatek je £6,–. Tyto doklady se předkládají s jejich doslovným českým nebo slovenským překladem
- oddací list (v případě, že je to anglický nebo jiný cizí doklad) musí být legalizován Foreign Office, Petty France, London a dále superlegalizován našim konzulárním oddělením – poplatek je £6,–. Tento doklad se předkládá spolu s jeho doslovným českým nebo slovenským překladem.
- V případě, že jste byl odsouzen za trestný čin opuštění republiky, je nutné nejdříve požádat prezidenta republiky o milost nebo zastavení trestního řízení. Doklad o omilostnění nebo o zastavení trestního řízení musí být k žádosti přiložen. Bez tohoto dokladu žádost nemůže být přijata.

Všechny doklady přiložené k žádosti o povolení trvalého pobytu v zahraničí zůstávají nadále její součástí a nevrací se. Proto k této vždy přiložte fotokopie nebo duplikáty dokladů, které však jako takové se musí ověřovat nebo legalizovat. Toto se provádí na našem velvyslanectví a je nutné, abyste

² Citace viz korespondence fondu Jaroslav Císař, Archiv Ústavu T. G. Masaryka, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Praha.

sebou přinesl rovněž i originály, podle kterých se fotokopie dokladů legalizují nebo ověřují. Rovněž tak je nutné, aby u všech anglických nebo jinojazyčných dokladech byl předložen doslovný jejich český nebo slovenský překlad. Tento překlad však neprovádí naše velvyslanectví a je proto třeba, aby byl proveden jiným překladatelským oddělením. Velvyslanectví pouze překlady ověří podle originálu.

Žádosti a všechny další doklady (podle přiloženého seznamu), mimo těch, které obstará Váš zplnomocněnec v ČSSR, musíte předat najednou a osobně našemu vízovému oddělení. Proto je nezbytně nutné, abyste si (až budete mít všechny doklady pohromadě) sjednal osobní schůzku s ve-

doucím vízového oddělení, které tyto doklady předáte (tel. č. 01 727 3966). Doklady nelze v žádném případě zasílat poštou. Zasláné doklady budou žadateli vráceny.

V případě, že tato informace nebude dostačující, spojte se s vízovým oddělením telefonicky a požádejte o další objasnění.

Vízové oddělení: podpis nečitelný“

PhDr. Zdeněk Pousta
zpousta@seznam.cz